

РЕКРЕАЦИЯ ВА ТУРИЗМ СОҲАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА БИОИҚЛИМИЙ ШАРОИТЛАРНИ ҲИСОБГА ОЛИШНИНГ АҲАМИЯТИ

Маҳмадалиев Равшан Йўлдошев

г.ф.н., доцент

Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти

Маҳмудов Муҳаммадисмоил Мухитдинов

Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти ўқитувчиси

Аннотация: Ушбу мақолада рекреация ва туризм соҳасини ривожлантиришда биоиклимий шароитларни ҳисобга олиш орқали дестинацияларда туристик оқимни бошқариш, сайёҳларнинг марокли дам олишлари учун энг қулай бўлган мавсумни танлашлари мумкинлиги ҳақида фикр-мулоҳазалар юритилади.

Таянч сўзлар: рекреация, туризм, дестинация, биоиклим, туристик фаолият, комфорт, ҳаво ҳарорати, атмосфера босими, қуёш радиацияси, намлик, ёғин миқдори, гелиотерапия, аэротерапия, қуёш ванналари, агротуризм, гастронимик туризм, экотуризм, тоғ туризми.

THE IMPORTANCE OF TAKING INTO ACCOUNT BIOCLIMATIC CONDITIONS IN THE DEVELOPMENT OF RECREATION AND TOURISM

Annotation: This article discusses the management of tourist flow in destinations, taking into account the bioclimatic conditions for the development of recreation and tourism, the possibility of tourists choosing the most favorable time of the year for an interesting vacation.

Key words: recreation, tourism, destination, bioclimate, tourist activity, comfort, air temperature, atmospheric pressure, solar radiation, humidity, precipitation, heliotherapy, aerotherapy, sunbathing, agrotourism, gastronomic tourism, ecotourism, mountain tourism.

Рекреация ва туризм соҳаси жаҳон иқтисодиётининг энг йирик секторига айланиб бормоқда. Жаҳон мамлакатларида кузатиладиган табиий, иқтисодий ва сиёсий инқирозларга қарамай ўтган йиллар мобайнида халқаро туристлар сони жадал суръатларда ўсиб бормоқда. Бутунжаҳон туризм ташкилотининг (БТТ) маълумотларида халқаро туристлар сони 1950 йилда 25 миллион кишини ташкил қилган бўлса, бу кўрсаткич 1980 йилда 278 миллионга, 2000 йилда 674 миллион кишига, 2016 йилга келиб эса 1 миллиард 235 миллион кишига етганини кузатиш мумкин [4]. Статистик маълумотлар шунинг кўрсатадики, 2019 йилда

туристлар сони бутун дунё бўйича 1 миллиард 500 миллион кишига етиб, 2018 йилга нисбатан 4 фоизга ўсган.

Туризм соҳасини жаҳон мамлакатларида ривжоланиши туристик ресурслари билан бевосита боғлиқ. Туристтик ресурслар – тегишли ҳудуднинг табиий-иқлим, соғломлаштириш, тарихий-маданий, маърифий ва ижтимоий-маиший объектлари мажмуидир [2]. Жаҳон мамлакатларида XX асрнинг иккинчи ярмидан бошлаб ҳудудларнинг табиий-иқлим шароитини ўрганиш ҳамда баҳолаш орқали рекреация ва туристик фаолиятни ташкил қилиш ёки иқлимшунослик бўйича кўплаб йирик олимлар томонидан илмий тадқиқот ишлари олиб борилган.

Бироқ туристик фаолиятни биоиклимий шароитлар орқали ташкил қилиш, туризмни ривожлантиришда иқлим ўзгаришларининг аҳамияти масалаларида назарий ва услубий муаммолар етарлича иқтисодий нуқтаи назардан тадқиқ этилмаган. Шу боис туристик фаолиятни ташкил қилишда дестинациялардаги комфорт зоналарни мамлакат сайёҳлик салоҳиятига таъсирини ўрганиш ҳар томонлама муҳим аҳамиятга эгадир. Олиб борилган илмий-тадқиқот ишларида иқлимнинг туризмдаги ўрни асосан рекреация фаолиятини ташкил қилиш билан боғланади.

Ҳудудий рекреацион тизимлар, турли хил рекреацион тизимларнинг шаклланиши, ривожланиши ва тарқалиши рекреацион географиянинг ўрганиш объекти ҳисобланади [1]. Ҳудудий рекреацион тизимлар тўртта асосий турга бўлиниб, улардан биринчиси “даволовчи” туридир. Унинг функцияларидан бирига иқлимий шарт-шароитлар киради. Туристтик ҳудудлардаги иқлимий шарт-шароитларни қулайлиги сайёҳлар ўзини комфорт ҳис қилиш имконини беради. Туристтик мавсумда иқлимнинг комфортлиги сайёҳлар томонидан минтақадаги барча туристик хизматлардан фойдаланишлари эҳтимолини оширади.

Рекреация ва туризм объектив ёки субъектив омиллар таъсирида ривожланади. Ҳаво ҳарорати, атмосфера босими, қуёш радиацияси, намлик ёки ёғин миқдорининг кўрсаткичлари объектив омиллар ҳисобланади. Бундай ҳолатлар жаҳон туризмида ўзгаришларни юзага келтиради. Айниқса, агротуризм, гастронимик туризм, экотуризм, тоғ туризми, рекреация каби қатор турларига билвосита ижобий ёки салбий таъсир кўрсатиши мумкин. Жаҳон рекреация ва туризм бозоридаги халқаро тажриба шуни кўрсатадики, гелиотерапия ва аэротерапия инсон саломатлигини қайта тиклашда иқлим омилли муҳим рол ўйнайди. Бу ҳудудларда сайёҳлар ҳаво ва қуёш ванналари, очик ҳавода ва денгизда чўмилиш, денгиз қирғоғида ухлаш каби муолажаларни олишлари мумкин.

Биоиклимий шароитлардан фойдаланган ҳолда Малдив, Сейшел, Бали ороллари, Ҳиндистон, Исроил, Вьетнам, БАА, Куба каби мамлакатлар миллионлаб туристларни ўзига жалб қилмоқда. Хатто Доминикан Республикасида қиш мавсумида ўртача ҳаво ҳароратининг 28-30 даража бўлиши йил давомида мамлакатга сайёҳлар ташрифини таъминлайди [3]. Иқлимнинг бундай кўриниши табиийки, пляж туризми ишқибозлари учун комфорт саналанади. Франция, Австрия ва Швейцария каби мамлакатлар экстремал тоғ-чанғи курорт зоналари спорт туризми билан шуғулланувчиларга тавсия этилади. Рекреация фаолияти орқали саломатлигини қайта тиклашни хоҳловчиларга Сочи, Ялта, Карлова вари, Баржоми, Колхида каби санаторий-курорт зоналарининг иқлими комфорт ҳисобланади.

Ўзбекистонда ҳам биоиклимий шароитлардан рекреация ва туризм мақсадларида самарали фойдаланилади. Хусусан, Тошкент, Жиззах, Сурхондарё, Қашқадарё ҳамда Фарғона водийси вилоятларида иқлим ресурсларидан кенг фойдаланиш имкониятлари мавжуд. Мамлакатдаги “Зомин”, “Оқтош” ва “Хумсон” каби санаторийларни бунёд этилишида бевосита биоиклимий шарт-шароитлар ҳисобга олинган.

Хулоса ўрнида шунни айтиш керакки, жаҳон мамлакатлари ялпи ички маҳсулотида туризмдан тушаётган даромадларнинг улушини оширишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Бу учун ҳар бир мамлакат ўзининг туристик салоҳиятидан самарали фойдаланиш, туристик корхоналар фаолиятини тўғри ташкил қилиш, туристик инфраструктура объектларини барпо этиш, хизмат кўрсатиш соҳаларини ривожлантириш каби омилларга алоҳида эътибор қаратади.

Дестинациялар биоиклимий шароитларини ҳисобга олиб маркетинг стратегиясини тўғри олиб борилиши туристик корхоналар даромадини ошишига ва сайёҳлар дам олишини мазмунли ташкил этилишига туртки беради. Биоиклимий шароитлардан йилнинг барча мавсумларида самарали фойдаланиш орқали мамлакатда туризми барқарор ривожлантиришга эришиш мумкин.

Иқлим омилларини ҳисобга олиб, метеорологик қонуниятлар асосида келгуси туристик мавсум учун турпакетларни ишлаб чиқиш, меҳмонхоналарни брон қилиш, транспорт ҳаражатларини тўғри тақсимлаш, кафе ва ресторанлар хизматидан фойдаланиш, туристик оқимни периференцияларга буриш, янги туристик йўналишларни очиш, сайёҳлар учун куннинг комфорт вақтларида экскурсияларни ташкил қилишнинг илмий асослари яратилади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Преображенский В.С. Теоритические основы рекреационной географии. -М.: Наука, 1975.
2. Ўзбекистон Республикасининг туризм тўғрисидаги Қонуни. 20.08. 2019 й.
3. <https://www.norma.uz/uz/>
4. UNWTO Tourism Highlights, 2017 Edition// БТТнинг расмий веб-сайти www.unwto.org